پوهندوی آصف بهاند

د عبدالغفور لېوال دويمه هوسۍ

د پښتو شعر پر دېواله باندې يوه نوې زرينه خښته

څه موده مخکې زما ګران دوست ښېرنوال دکتور عبدالغفور لېوال د خپلو دايمي مهربانيو له مخې، د خپلې وروستۍ منظومې (دويمه هوسۍ) لوستل راباندې ولورول. ما هم په ډېره مينه او دقت سره يووار نه، بلکې دوه ځلې ولوستله او د خپلو تجاربو په رڼا کې مې وسپړله. دا دې د خپلې سپړنې رپوټ له تاسو درنو لوستونکو سره شريکوم.

ترهرڅه مخکې د ليوال د منظومو يو لنډ چاج:

ما پخوا هم د لېوال او د ده د منظومو په باب مقالې ليکلې او خپرې کړې دي. د خپلو تېرو ښېړنو په ترڅ کې چې د لېوال د منظومو په باب څه راته معلوم شوي دي، د هغو لنډ معلومات به دلته راواخلم:

د لېوال د «سلطان» منظومې د راتګ په پار (د «سلطان» د پېښې غبرګ) ترسرليک لاندې مې يوه مقاله ليکلې وه. د هغې مقالې په پيل کې ما د لېوال د منظومو په باب داسې ليکلي وو:

«له «سلطان» نه مخکې ليوال له ټولو شخصي، رسمي او سياسي بوختتياوو سره ـ سره؛ د ګڼو شعرونو په څنګ کې، نورې منظومې هم پنځولې دي چې نومونه يې دا دي:

۱ ــ لومړۍ منظومه «هوسۍ» (لومړۍ هوسۍ) وه، چې غالباً په ۱۳۷۷ کې بشپړه او په ۱۳۷۸ کې لومړۍ ځل چاپ شوه،

۲ ــ دويمه منظومه «ارشاک او وشاس»، چې په ۱۳۷۹ کې بشپړه او په ۱۳۸۰ کې چاپ شوه،

۳ ــ دريېمه منظومه «لام او ايلينو»، چې په ۱۳۸۷ کې چاپ شوې ده،

۴ ــ څلورمه «کک او زرينه» ده، چې په ۱۳۹۶ کال کې خپره شوه،

۵ ــ ځنګل (لنډکۍ منظومه) ۱۳۷۵ کې ليکل شوې او «ته زما ټوله شاعري يې» شعري ټولګه کې چاپ شوې ده،

۶ ــ سفر (لنډکۍ منظومه)، عرفاني منظومه ده، په کال ۱۳۸۴ کې ليکل شوې ده او «ته زما ټوله شاعري يې» شعري ټولګه کې چاپ شوې ده،

هيله ده چې «سلطان» هم ډېر ژر بشپړه او چاپ کړای شي.»

وروسته يې بيا په ۱۳۹۷ - لمريز، ۲۰۱۸ ميلادي کال کې خپلې پنځه منظومې په يوه ټولګه کې د «پينځه منظومې» تر سرليک لاندې چاپ او خپرې کړې چې دا لاندې منظومې په کې راوړل شوې دي:

ــ هوسۍ،

ــ ارشاک او وشاس،

ـ لام او ایلینو،

ـ کک او زرینه،

ـ سلطان.

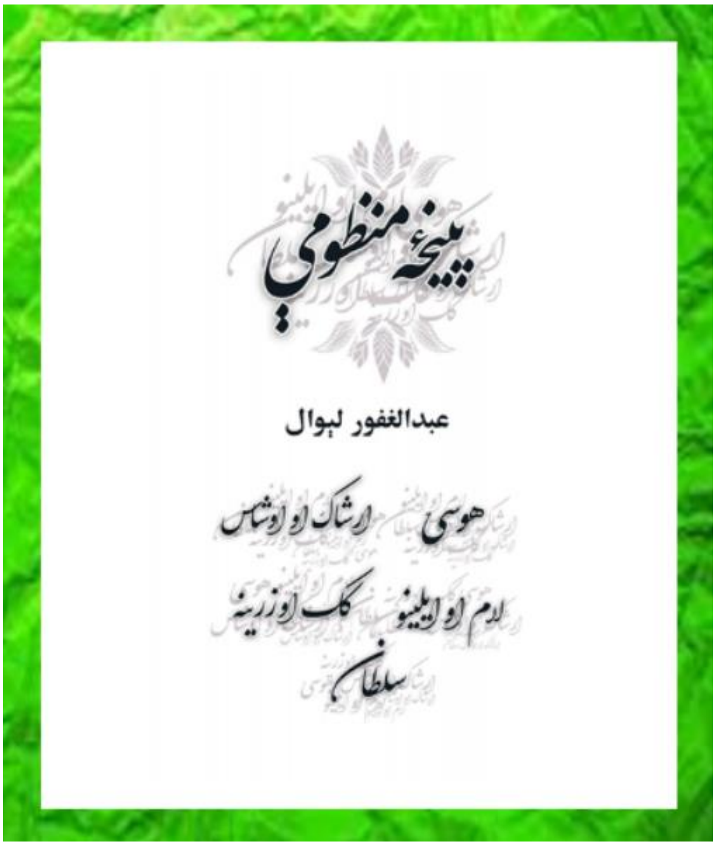

په لنډه یې که ووایم نو داسې به وي:

ـ لومړۍ هوسۍ د جګړو کیسې کوي، تخلیقګر یې وايي چې: لومړۍ هوسۍ د افغانستان د جګړو یو سېمبولیک روایت دی، چې درې بنسټي پوښتنې زموږ مخې ته ږدي:

ـ زموږ جګړې څنګه، له چا سره او د څه لپاره دي؟

ـ ایا موږ د خپلواکۍ مفهوم پېژندلی دی؟

ـ له دې جګړو څخه د راوتلو لارېچارې څه دي؟

(لېوال عبدالغفور، پنځه منظومې، د خپرېدوځای: کابل- بهیر مطبعه، د خپرېدوکال: -۱۳۹۷ لمریز، ۲۰۱۸ میلادي، د مقدمې ۹ ـ ۱۰ مخونه)

ـ د ارشاک او اوشاس په باب لېوال ویلي دي چې: « ارشاک او اوشاس د کوشاني دوران د عظمت نښه ده، چې د باګرامي ښکلا (اوشاس) او د پکتاني سرتېري (ارشاک) د مینې شور، د نیلاب له څپو سره یوځای، اباسین ته سپاري. په دې منظومه کې عشق، حماسه، هېوادپالنه او تاریخ یوداسې د بوډۍ رنګین ټال جوړوي، چې زموږ لرغونی عظمت زموږ په زړونو کې وزنګولای شي.

(لېوال عبدالغفور، پنځه منظومې، د خپرېدوځای: کابل- بهیر مطبعه، د خپرېدوکال: -۱۳۹۷ لمریز، ۲۰۱۸ میلادي، د مقدمې ۱۰ مخ)

ـ لام او ایلینو د پخواني نورستان (بلورستان) د مدنیت، اساطیرو او لرغوني تاریخ و هنر تلپاتي یادګار دی. په لام او ایلینو کې د لېوال کمال تر دې حده پورې دی چې د بلورستان تېرو ته سا ورکوي او په خبرو یې راولي.

ـ په کک او زرینه کې د زاړه سیستان او د ساکانو د ټولواکمنی عظمت ګورو، هلته لېدل کېږي چې څنګه یوه مېرمن خپل خلک د خپلې شتمنی (د هلمند د سین اوبه) په خپل تدبیر سره له حریص دوښمن څخه ساتي او دا لوی درس په یادګار پرېږدي چې څنګه زموږ نیکونو د خپلو ملي ارزښتونو او شتمنیو ساتنه کوله.

ـ د لیوال د سلطان منظومې کیسه بیا د عرفاني اسطورې بڼه لري.

تر دویمې هوسۍ لنډه موده مخکې لېوال د «پاچا» منظومه خپره کړه.

د لېوال د «پاچا» منظومې لپاره هم ما یوه مقاله (د غفور لېوال د نورو منظومو په سیوري کې د «پاچا» مطالعه) خپره کړه، د هغې مقالې په یوه برخه کې ما لیکلي وو چې:

«لېوال هغه نوښتونه چې په خپلو تېرو تخلیقاتو کې کړي وو، د پاچا په منظومه کې یې په ساده کلیوالي ډول پسې تعقیب کړي دي، د همدې په وجه کولای شم ووایم چې عبدالغفور لیوال په اوسني پښتو ادب کې د مبتکرو شاعرانو په ډله کې د نوښت بڼه استازولې په بریالي ډول کړې ده.»

د لېوال د پاچا منظومې په پار مې چې کومه مقاله لیکلې وه، د هغې مقالې په لړ کې مې یوه دوعا هم کړې وه، متن یې دا دی:

«نور دې خدای د سیاست او اداري له دایرې نه لرې وساته، څو د دغسې اثارو د تخلیق او پنځونې لپاره وخت ولرې.»

زما دوعا خدای قبوله کړه. کله چې پر افغانستان باندې تر سرو، شنو بادونو وروسته؛ سپین بادونه راوالوتل، لېوال صاحب له ټولو رسمي ـ سیاسي اداري جنجالونو راخلاص شو. اوس یې د ورځنې ژوند ډېره برخه فرهنګي او علمي مسایلو ته بېله کړې ده او زما د کړې دوعا له مخې یې د خپلو تخلیقاتو لمن غوړولې او د ګڼو شعرونو او مقالو ترڅنګه یې د مهاجرت په چاپېریال کې لومړی

«پاچا» (د ۲۰۲۳ ام کال جنوري) او بیا «دویمه هوسۍ» (د ۲۰۲۴ ام کال فبروري) تخلیق او خپلو مخاطبینو او پښتو ادب باندې ولوروله.

لېوال د هنر په ژبه تاریخي ناسپړلو غوټو د سپړلو لهپاره، زاړه یادګارونه مطالعه کوي، جوړو او ړنګو کلاګانو ته ورځي او ګوري یې، په تېرو هېرو قبرونو پسې دښتې، تپې، غرونه او هدیرې لټوي، په ساعتونو ساعتونو کیني او په کتابتونو کې تاریخي اسناد لټوي، سره پرتله کوي یې؛ څو داسې نښې او حقایق ترلاسه کړي چې د هغو په رڼا کې، د تاریخي ناسپړلو غوټو په سپړلو کې مرسته ورسره وکړي؛ هوايي خبرې نه، بلکې له حقیقت سره اړخ ولګوي، موضوع ښه مستنده کړي، بیا یې د خپل هنر په څُم کې ورنګوي او بیا یې خپلو مخاطبینو ته وړاندې کړي.

ښه بېلګه یې همدا دویمه هوسۍ ده. عبدالغفور لېوال د دویمې هوسۍ د لیکلو له پاره د کابل په شېردروازه کې، ښامار ته ورته پروت دېوال د لیدلو لهپاره پر همدغه غره ورختلی او د غره پر سر تر هغومره وړاندې تللی دی چې څومره دا دېوال غځېدلی دی. د دېوال په اوږدو کې یې ټول برجونه او هلته شته قبرونه لیدلي او د هغو په باب یې پوښتنې او پلټنې کړې دي.

په دې ډول لېوال د هرې منظومې ترلیکلو مخکې تر خپلې وسې او د امکاناتو په چوکاټ کې ځان پوه کوي، بیا کېښي خپل قلم ته د هنر رنګ وراچوي او په خپل فکر کې د موضوع په باب راټول معلومات د هنر په ژبه انځوروي. دویمه هوسۍ یې ښه مثال دی.

د لومړۍ هوسۍ په تخلیق سره لېوال د خپلو منظومو د تخلیق لړۍ پیل کړه. لېوال په تانده ځوانۍ کې دا جُرأت درلود چې لومړۍ هوسۍ یې حتی علامه رشاد ته هم ورښودلې او ورته اورولې وه. په هماغه وخت کې رشاد صاحب داسې دوعا ورته کړې وه:

«ما دهوسۍ ډرامه په ډېر غور ولوستله او په ډېر شوق مې واورېدله.

زه ځوان شاعر(عبدالغفور لېوال) ته د دې ابتکاري تخلیق مبارکي وایم، د ده استعداد زما په زړه کې دا هیله پیدا کړې ده چې دی به د پښتو ادب لپاره د تخلیق په برخه کې ډېر بریالی وی.

زه د ده د بري دعا کوم

اکادیمسین پوهاند رشاد»

(لېوال عبدالغفور، پنځه منظومې، د خپرېدوځای: کابل- بهیر مطبعه، د خپرېدوکال: -۱۳۹۷ لمریز، ۲۰۱۸ میلادي، دهوسۍ د ډرامې په باب [د رشاد صاحب مقدمه] ۲۱ مخ)

او دا دی د علامه بابا دوعا قبوله شوه، لېوال په دې ازموینه کې داسې بریالی شو چې اوس د منظومو په ډګر کې یکهتازه او بې جوړې دی. زه یې په پښتو ادب کې د منظومه لیکنې قهرمان ګڼم.

په دویمه هوسۍ کې لېوال هماغه تجربه د «پاچا» تر منظومې نوره هم قوي او ښه تکرار کړې ده. لېوال خپله «پاچا» منظومه د ۲۰۲۳ ام کال د جنورۍ په ۲۳مه خپره کړه او اوس دا دې دویمه هوسۍ یې د یوه لوړ پیام په ملتیا، له خپلو ځانګړو انځورونو او ښکلاوو سره ښشپړه شوې ده او درنو لوستونکو ته وړاندې کېږي.

د ۲۰۲۳ کال د دسمبر ۳۰مه وه چې لېوال د دویمې هوسۍ د زېږېدو او راتګ زیری وکړ، زیری یې د خپل مخکتاب پر مخ خپور کړ او په هماغه سبا (۲۰۲۴/۱۲/۳۱) په افغان جرمن پورتال کې هم دا مطلب رابښکاره شو:«

پینځهویشت کاله روسته

هوسۍ -۲ -

زه پينځه ويشت کلن وم، چې د وطن بدو حالاتو د «هوسۍ» منظومې الهام راباندې ولوراوه.

زما اروابښاد استاد اکاډميسين پوهاند عبدالشکور رشاد، چې هوسۍ ولوستله، ورويې غوښتلم، په سترګو کې يې يو ځاځکى لا ډنډ ولاړ و، درانه غږ يې له غريو سره نور ابهت هم موندلى و. راته يې وويل:

د هوسۍ په اړه مې خپل تأثر کښلى دى، که چاپوله دې، بيا يې ورسره خپور کړه. او له دې سره يې په خپل ښکلي خط ليکلي سريزه «د هوسۍ د ډرامې په باب» راوسپارله.

تر دې ورهاخوا د استاد يوې بلې خبرې پرهغه مهال حيران کړم، استاد وويل:

«هوسۍ په داسې ځاى پاى ته رسېدلې، چې له دې ځايه ښېرته هم پيلېدلاى سي. خداى ج دې پر وطن ورحميږي...»

د اروابښاد استاد له کراماتو ډکې وړاندوينې ته هغه مهال ځير شوم، چې د هوسۍ د دويمې برخې د ليکلو تلوسه راپيښه شوه.

دا دى پوره پينځه ويشت کاله روسته، داسې مهال، چې زه د خپل ژوند پر پنځوسم درشل ګام ږدم، د هوسۍ دويمه برخه‌کښل پيلوم، بلکې دوه فصله مې کښلي ده.

زه هوسۍ نه ليکم. هوسۍ بيا، د هماغه لومړي ځل په څېر، ځان پخپله راباندې ليکي. د هېڅ پېښې په اړه مې وړاندې فکر کړى نه دى، هوسۍ لکه الهام راباندې اوري.

هره پېښه، هره صحنه، هر داستاني شخصيت يې په مخه راځي او ځان راپېژني.

دا څو شپې مې خوب ګډوډ دى، د هوسۍ ښېلابېلې صحنې په خوب وينم. ناارام يم، ستومانه يم، خپه او غمجن يم.

هوسۍ د وطن د غميزې داستان دى، کاشکې مو د وطن د خوښيو کيسې ليکلاى. کاشکې مو د مينې او عشق داستانونه کښلى...

هوسۍ زخمي ده، د خپلواکۍ هوسۍ لاهم په سپېڅلې زمکه او پاکو اوبو د غنمو کرل غواړي، چې وطن له ربړو خلاص شي...

خداى دې نه کوي، چې - که ژوندى وپاېيدم - په پينځه‌اويا کلنۍ کې د هوسۍ درېيمې برخې ليکلو ته اړ شم.

کاشکې هوسۍ خپل ارمان ته ورسيږي او زه خپله بله منظومه په يوه عاشقانه و عارفانه کيسه راوځرخولاى شم.

دعا کوئ،

هوسۍ به ژر ستاسو د سترګو ترمخ راڅرګنده شي.

ان شاءالله»

ما (آصف بهاند) په کامنټ کې داسې ورته وليکل:

«مبارک دې وي،🥰

زما دې بيا تلوسه کړه چې دويمې هوسۍ ښکلاوې او انځورونه ته لارې وځارم.

«په کاته ـ کاته مي سترګي په واته شي
چي خبر دي د راتله راباندي وشي»

د منظومي قهرمانان او کرکترونه:

د دويمي هوسی د سپړني په پيل کي غواړم لومړی د منظومي قهرمانان او کرکترونه معرفي کړم:

ـ کليوال شپون او ميـنه يي د توروسترګو ښکلي نجلۍ:

«او دلته دوه ميينان،

يو يي شپونکی، چي په شپيليو باندې کوډي کوي

بله ملنګه نجلۍ

هغه چي توري توري سترګي لري

غاړه په غاړه ځو يو لري ځای ته

پاکو اوبو سپيڅلي خاوري پسي

غواړو غنم و کرو

او کليوالو ته مو ژوند وبښو

ما او د تورو تورو سترګو ښکلي...»

شپونکی په خپلي جادوګری شپلۍ سره بايد خلک د جهالت له درانه خوبه راويښ کړي، غنم وکري او د خپل کلي (وطن) سمسورتيا، ابادي، ازادي او خوشحالي ورپه زړه کړي. له هوسی نه دري پور اخيستي غنم چي د تورسترګي د غاړي په زرين تاويز کي يي اينبي دي، دا به د احمدشاه‌بابا پر سر باندي د غنمو د هغو تومبلو د وږو داني وي چي د شيرسرخ په جرګه کي د ده پر دستار باندي تومبل شوي وو. او اوس دوی غواړي چي چيرته سپيڅلي خاوره او له وينو څخه پاکي اوبه وموعي څو ادا غنم بيا وکري:

«غواړو غنم وکرو

او کليوالو ته مو ژوند وبښو

زخمي هوسۍ او کليوال

وږي نهار راته په تمه ناست دي» ۳ ام مخ

«خدايزده چي چيرته به سپيڅلي خاوره

پاکي اوبه وموموو؟

چي هلته وکرو غنم د هوسۍ

ها چي زموږد خپلواکی نښه ده.» ۶ ام مخ

ـ پرتمينه او اسه:

پرتمينه او اسه لرغوني قهرمانان دی چې په دې منظومه کې د وطن د دفاع په خاطر، د يرغلگر لښکر په مقابل کې جنگېږي. څنگه چې په دواړو هوسيو کې د کرکټرونو تداخل شته، ځکه هماغه تورسترگې دلته د پرتميني په نامه راخرگنده شوې ده. همدا تورسترگې ده چې په بېلابېلو کرکټرونو کې راخرگندېږي لکه: ملالۍ، ناهيد، نازو، فرخنده او...

«زه «پرتمينه» يم او زما جانان «اسه» نومېږي

مورږ دوه مېين يو او د غره په ديواله کې خښ وو

د «غبرگو تورو د پاچا» له زماني څخه تر نن

او تر همدې تېرې شپېې پورې په خوب ويده وو

چې ستا شپېلۍ راويښ کړو»

کومه کيسه چې پرتمينه کوي، د پېښې سيمه يې د کابل شيردروازه ده او له ديوال نه موخه د زنبورکشاه او زنبيلکشاه ديوال دی چې د يوه تېري کونکي لښکر د مخنيوي لپاره جوړيږي:

«زما اسه،

زما دغه خوږ جانان هم راغی د ديوال بيگار ته

چې لمرلوېدو نه د بيديا د لښکر

د څرمنکيو او کربوړو له صحرا نه راروان يرغلگر

زموږ تر کلي پورې

په اسانۍ رانه‌شي

او د دې دنگ غره د لمنې خلک

د غبرگو تورو د پاچا له خونړی لښکره

ځان او وطن وساتي...»

ـ د غبرگو تورو شاه، د يرغلگر لښکر مشر:

په پخوانيو زمانو کې د يرغلگرو لښکرو مشر:

«... او د دې دنگ غره د لمنې خلک

د غبرگو تورو د پاچا له خونړی لښکره

ځان او وطن وساتي»

«د غبرگو تورو شاه لگيا و، زموږ له خلکو يې سرونه رېبل»

ـ ملنگ بابا:

د افغانستان د خلکو جمعي خرد دی.

«چې يو ناڅاپه د ملنگ بابا شکالو راغله

هغه ملنگ چې د دوه سترگو په ځلا کې يې دونيا ښکارېږي

هغه چې زړه کې یې د دې کلي کیسې ژوندی دي...»

ـ د غبرګ توري شاه پیرو او د ژېړو پاڼو د لوګیو کوډګر:

د غبرګـتوري شاه لارویان او لښکریان د تولنې ارتجاعي قشرونه یا د شنو، سپینو او تورو جنډو رپونکي خلک.

«دا کوډګر هم ها د خپلو تېرو ـ تېرو پلار نیکونو

په شان کوډې کړې د ژېړو ـ ژېړو پاڼو

دوی د ژېړو کاغذونو

په لوګي خلک ویده کړي

او بیا خلک په لوګیو شي طلسم

بس ړانده شي، یا کاڼه شي

یا یې ژبې و خولې ګونګی شي

یا له ویرې یې زوبی شي...»

ـ اوردیو:

روسان شوروي یرغل:

«د کنګلونو له هیواده

او

د یـیږو له ځنګلونو څخه

«اوردیو» له خپلو سرو پیریانو سره راغی زموږ د کلي چم ته»

ـ لاتـدیو:

انګریزي یرغلګر، امریکایي تیريکونکي:

«لاتـدیو» چې زړه یې موږ د خلکو له کینې نه ډک و»

ـ د کوډګرانو لښکر:

طالبان اوله دوره:

«د کوډګرانو د زامنو او لمسیو لښکر

هغه چې ژېړ ـ ژېړ کاغذونه یې وو ډک له لړمانو، له مارانو، ښامارانو څخه

له ژېړ زمري نه یې زده کړې وې لا نورې کوډې»

ـ هوسۍ:

د ازادۍ سمبول:

«او د هوسۍ په ننګ وتلي کليوال يي سره ووېشل په ډلو ـ ډلو»

«هغه کلونه، چې زموږ د خپلواکۍ ملکه

ښکلي هوسي د هسکو غرونو لوړو تړو کې زخمي پرته وه»

ـ تور ابليس:

پنجابي واکمنان چې تل يې زموږ پروطن او خلکو باند لوبې کړې دي:

«يو لوی کوډګر د ځرمښکيو او کربوړو له بيديا څخه د تور ابليس بيديا ته راوست»

ـ ژېړ زمری:

اوسامه بن لادن:

اوسامه په عربي کې زمري ته وايي، لادن ژېړګل ته وايي:

«د غبرګو تورو د شاه دغه لمسی

ـ چې ياديده «ژېړ زمری» ـ

په ژېړو، ژېړو کاغذونو کې د تورو ښامارانو د لوکيو يو بډای کوډګر و

چې د سرو زرو څو ځولۍيي په اوښانو بار وې...»

ـ بوډا چوپړګر:

د اورديو يا د شوروي لښکر پر ټانک باندې سپور چلباز تورمدير:

«تر هغه روسته، چې اورديو مات شو

تر هغه روسته، چې د يېږو ځنګل اور واخيسته

تر هغه روسته، چې بوډا چوپړګر ورک شو د زمان د ګردلو لړو کې»

ـ د هوسۍ سپاهي:

د پاکستاني مليشوو او تنظيمونو په مقابل کې له وطن څخه د دفاع سپاهيان چې لارښوونه يې ډاکټر نجيب کوله:

«په لومړۍ ورځ يې د هوسۍ يو سپاهي وواژه

ها چې لاتـديو يې د ابليس له ډښتي

د مرګ فرمان و کښلی»

ـ پنځوس يوسترګي ديوان:

د امريکا په مشرۍ د ناتو ايتلاف:

«پنځوس يوسترګي ديوان، چې راسپاره دي د پولادو په ليوانو باندې

او پاس اسمان کې پرې تاويږي د پولادو کارغان

دیوان دربیري او د دنګو ـ دنګو غرونو کلی

بیا په لمبو کې سوزي»

ـ د کوډګرو لښکر:

دا هم تنظیمیان دي او هم د طالبانو دویم ځل راتګ:

«هغه شپې، چې د کوډګرو د لښکر متروکو

د هوا ډېوو کې د شرک زخمونه ونځول

هغوی، چې ژېړو کاغذونو نه ماران او ښاماران کړې کړې سوزوي

چې راروان وو د زړې کلا درشل ته د لوګیو ترمنځ

د غبرګو تورو د پاچا جنده یې هسکه په لښکر رپېده»

هغوی، چې ډېر د پیغلو نجونو او د ښځو د دوه سترګو له لیدو وېرېدل

او د سرېو له ویښتیا څخه یې کرکه راتله

د ژېړ زمري په فرمان راغلل او د ټولو ښځو سترګې یې پرې وتړلې»

ـ دویمه پرتمینه:

دا د جهالت د لښکرو په اور کې لولپه شوې فرخنده ده چې په دویم قیامت کې انځور شوې ده:

«په هغه ورځ چې اسه

او پرهغه مینه ښکلې پرتمینه پېغله

ولاړل له سیند څخه لویدیز لوري ته

غوښتل یې هلته پټه شوې څه سپېڅلې خاوره بیا ومومي

د پرتمینې په زړو او هېرو شویو خاطرو کې لکه خوب چې وینې

د یو ختین منګي کیسه ګرځېده

چې پهکې پاکه او سپېڅلې خاوره

د پرتمینې مور ساتلې وه، د دې لپاره...»

د دویمې هوسۍ په دویم قیامت کې چې دویمه پرتمینه راځي او دا هڅه کوي چې ناپوه او ویده نارینه راویښ کړي او خلک د دوه توري پاچا د لاروپانو پر جادو باندې پوه کړي، د کوډګرو له خوا لومړی په تېرو ویشتل کېږي او تر ډېر زجر وروسته سوځول کېږي، دا قهرمانه معاصره فرخنده ده چې په رڼا ورځ د تیارو د لاروپانو له خوا وسوځول شوه.

د منظومې نوي انځورونه او نوي شعري ترکیبونه:

په دویمه هوسۍ کې د لېوال د پنځو منظومو د شعري انځورونو او شعري ترکیبونو تجربې په نوې بڼه ځلېدلي دي. په دویمه هوسۍ کې نوي انځورونه ځکه قوی او زړه وړونکي دي چې د ټولو تېرو منظومو د شعري انځورونو تجربې سره یوځای شوې دي او د هغو په قالب کې مفاهیم ادا شوي دي.

د دويمي هوسی د لوستلو په ترڅ کې ما ته ډېر نوي شعري ترکيبونه او شعري انځورونه په مخه راغلي دي، دا يې ځوبېلګې دي:

ـ ځو ژرندي اوبه:

«داسي يو سيند، چي په کې ځو ژرندي اوبه بهيږي»

ـ ځګېرووېدلي غړ:

«په ځګېرووېدلي مهربانه غږ غوښتنه کوي...»

ـ ژوندون اوږدول:

«ګرانه شپونکيه! زه خو ستا د دې خوږې شپېلۍ په تمه لا ژوندون اوږدوم»

ـ د غرونو له ديوالونو څخه د رازونو دوړې ښندل:

«شپېلۍ راواخله او د تېرې زماني کيسه نغمه نغمه کړه

د دغو غرونو ديوالونو له رازونو دوړې بيا وښنده

د دې نيمزالي سيند په راز مې پوه کړه

ما ته شپېلۍ ووهه!»

ـ د ښامار غځووني:

«لکه له خوبه راويښ شوی ښامار چي غځووني وکړي»

ـ مړاوي اننګي:

«په مړاوو مړاوو اننګو يې راروانه وه د اوښکو مرغلره رڼه»

ـ د غبرګو تورو پاچا:

«د غبرګو تورو د پاچا له زماني څخه راغلي خلک»

ـ ډول غربېدل:

«د لوی ديوال د جوړېدلو اشر ته ډول وغربېد»

ـ له تورو وريځو نه خړمن ايستل:

«لکه برېښنا چي په اسمان کې په يو ګرز له تورو وريځو نه خړمن وباسي»

ـ د باد وربښمېني ښنې:

«غږ يې دره کې د پاسته باد په وربښمينو ښنو غوټه،
داسي ښه لګېده»

ـ د جګړې طلسم:

«... او د جګړو طلسم مات کړو،

خپلواکي او سوله بيا راولو»

ـ نیمه‌خوا سیند:

«سیند نیمه‌خوا بهیږي»

ـ باد په اتڼ سر دی:

«... او باد د غره د دیواله په ویجاړ برج کې په اتڼ سر دی.»

ـ د سیند نیمزاله مزل:

«د سیند نیمزاله مزل موږ سره ترڅنګ بهیږي»

ـ پولادي لیوان:

«کلا د ډېرو زمانو د پولادي لیوانو داړو ده کپ کپ خوړلې»

ـ د ژېړو کاغذونو لوګي:

« دوی د ژېړو کاغذونو

په لوګي خلک ویده کړي»

ـ ختین ښامار:

«د غځېدلي اوږد ختین ښامار له لیکې سره»

ـ د زمان خوب:

«هغوی زما شپیلی راویښ کړل د زمان له خوبه»

ـ په سترګو کې برېښنا تاوېدل:

«او ما لیدل، چې د ملنګ په ځلېدلو زرځو سترګو کې برېښنا تاوېده»

ـ د جګړو سور دوزخ:

«د ډلو ډلو د جګړو په سره دوزخ کې سوزېد»

ـ د ماشوم وینه:

«هغه کلونه، چې د ډلو توري سرې وې د ماشوم په وینو»

ـ د پولادو کارغان:

«او

ژېړزمري د تورو وسپنو پولادو د کارغانو په زور

هلته تر اوو سمندرونو هاخوا

د لاتديو لوړي هسکي دنګي مانۍ...»

ـ د سرو لمبو درمند:

«د سرو لمبو په درمندو کې او د اور په ژرنده

داسي ايرې ايرې کړې

لکه چې هېڅ رادنګې شوې نه وې»

ـ د باد نڅا:

«باد يو ځل بيا د زاړه برج په منځ کې ونڅېده»

ـ د موسکا ګلونه:

«پېغلو ځوانانو په موړ وشيندل ګلونه د خوږو موسکاوو»

ـ بې زوره سلګۍ:

«بابا ملنګ هلته ولاړ و او ژړل يې په بې زوره سلګو»

ـ د ونو په شنو ښانګو کې د باد پټېدل:

«مرغۍ لا غوږ وې او باد پټ و د ځنګله د ونو شنو ښانګو کې»

ـ له لمبو او له سکروټو رغېدلې نغمه:

« يوه له درده،
له لمبو
او له سکروټو رغيدلي نغمه»

ـ د لمر چوپتيا:

«لمر به په چوپه خوله راوخوت او ځنګله نه به خاموش واوښته»

ـ د تللو زمانو ايينه:

«لکه د تللو زمانو په ايينه کې چې سبا ته ګوري»

ـ د شپېلۍ مرۍ:

«زما له ستوني نه روسته سکروټه لاړه د شپېلۍ مرۍ ته»

ـ جلوهلي تورې:

«د غبرګو تورو د پاچا دوه جلوهلي تورې»

ـ د سيند ژړا:

«سيند خپلې لور ته ژاړي

د پرتميني ايرې ليکه ليکه

د سيند اوبو سره راوني دې ختيځ لوري ته...» ۶۵ ام

د پرتميني ايرې

د اوبو ذهن مينځې

سيند لاروان دی...»

ــ د اوبو ذهن:

»د پرتميني ايرې

د اوبو ذهن مينځې

سيند لا روان دى...«

ــ د رڼو اوبنکو فرش:

»ختيځ د خپلې ښکلې لور راتلو ته فرش د رڼو اوښکو غوړولى په لار...«

ــ په ايرو سره د اوبو مينځل:

»په هغه تور ماښام، چې سيند خپلې اوبه د پرتميني په سپېڅلو ايرو ومينځلې«

ــ د اروا نڅېدل:

»په هغه شپه، چې د ستي پيغلې اروا د غره په لوړ ديواله ونڅېده«

ــ د باد انګولا:

»او غره د باد له انګولا سره په کوکو ژړل«

ــ د لمر زرين جام:

»لا سباوون د لمر زرين جام ته شيبې شمارلې«

زما له نظره د دويمې هوسۍ انځوريزه ننداره، د نووترکيبونو يوبل حيرانونکى کاروان دى چې لېوال په دويمه هوسۍ کې روان کړى دى. د دويمې هوسۍ په لومړي پړاو کې شپونکى له خپلې مينې سره ښه مست راون دى چې پاکې اوبه او له وينو پاکه مځکه پيدا کړي، ځو وږو او نهرو ته غنم وکړي، په خپله شاعرانه دونيا کې يې بېلتون هم چېرې لرې د د تورو سرو او خونړيو ديوانو په ساړه زندان کې بندي کړى دى او خپله مست روان دى. دا يې د لېوال په هنرمندانه قلم د خولې ځو خبرې دي:

»بېلتون بندي دى، خدايزده چېرته لرې

زه د دې کلي مساپر شپونکى روان يمه لا

لکه زما د خپل زړګي درزا په بل ګوګل کې

زخمي هوسۍ او کليوال

وږي نهار راته په تمه ناست دي...«

په دويمه هوسۍ کې د شعر د نورو ښکلاوو په څنګ کې، د منظومي متن عجبه رواني لري چې له پيل نه ترپاى پورې هېڅ ډول سکتګي نه په کې حس کېږي. د داستان په پيل کې شاعر په نستالژيک ډول د جګړې په اور ناسوځېدلى زمان او شين کلى يادوي. دا يې ځو بېلګې دي:

»ها ورکې شوې زمانې ته ګوندې بيا ورسو

چې زموږ کلي کې لا فصل د غنمو شين و

او کليوال مو په يو بل مين وو

هغه د میني او ښکلا زمانه

چې کلیوالو مو غنم کرل او مستې چینې

له پاکو سپینو اوبو ډکې بهېدلې په ویالو او ان تر سینده پورې

مستې هوسۍ،

د خپلواکۍ ملکې

لا زموږ د کلي په خوښیو پاچاهي کوله

چې لا په کلي کې د تورو سرو دیوانو لاره تېره نه وه...»

شاعر له جګړې نه مخامخ شکایت نه کوي، خو کله چې د غنمو کرلو مسؤلیت باندې خبرې کوي او په پاکې خاورې او سپېڅلو اوبو پسې ګرځي، تولې مځکې او چینې د انسان په وینو لړلې ښيي. دا يې څو بېلګې دي:«

ـ لا لټوو سپېڅلې خاوره او له وینو څخه پاکې اوبه

غواړو غنم وکرو

او کلیوالو ته مو ژوند وبښو...

ـ د داسې خاورې ځرک لا هم نهښکاري

چې د انسان وینه پرې بل انسان شیندلې نه وي

هغه چینه ورکه ده،

چې په کې وینه بهېدلې نه وي...

ـ خدایزده چې چېرته به سپېڅلې خاوره
پاکې اوبه ومومو؟
چې هلته وکرو غنم د هوسۍ
ها چې زموږد خپلواکۍ نښه ده

ـ د لوړو لوړو غرونو اوښکې راروانې دي، خو رنګ په کې د وینو ګډ دی»

د دویمې هوسۍ پیام:

په هوسۍ منظومه کې یو ځانګړنه دا ده چې تورسترګې ښکلې پېغله په بېلابېلو کرکترونو کې راڅرګندېږي. پرتمینه، ملالۍ، ناهید، نازو، فرخنده دا ټولې همدا تورسترګې ښکلې پېغله ده.

د دویمې هوسۍ په منظومه کې کله چې تورسترګې د پرتمینې په نامه د فرخندې په رول کې راڅرګندېږي، په هماغه ځای کې د جهالت او افراطیت قرباني کېږي، چې اسه له دوه توري پاچا نه غاړه غوڅه کړې وه او د دویمې هوسۍ د پیام اصلي خبرې دویمې پرتمینې یا فرخندې له خولې اورېدل کېږي، فرخنده په لوړغږ سره وايي چې:

زه هرڅه وینم او په هرڅه پوهېږم، تاسو ولې غواړئ چې زما سترګې وتړل شي، تاسو ولې «د ښکلیو پېغلو او ښځمنو له لیدلو نه ویرېږئ داسې؟ چا څه ډول جادو دربانډې کړی دی؟

«زه پاڅېدلي یم، چي دغه تور طلسم مات کړم

زه به د نورو ښځو سترګي هم رڼي پرانیزم

زه به د ښکلو نجونو سترګو نه پردې لرې کړم

زه به دا ستاسو کوډې ونه‌منم

د دې مارانو، لړمانو، ښامارانو تور لوګي به د دې غرونو شنه اسمان څخه جارو کړم، جارو!»

پرتمیني د فرخندې په رول کي چیغي وهلي او خلکو ته یې ویل: په تاسو کوډې شوي، ویښ شئ او ځانونه پوه کړئ، زه راغلي یم چي ښځو ته د رڼا او نارینه‌وو ته د ویښتیا مفاهیم بیان کړم او...

دا څو کرښي د دویمي هوسی له هغي برخي رااخیستل شوي دي چي د دې منظومي د پیام یوه‌برخه په کي نغښتې دی:

«... هغي نارې وهلي:

های زما خلکو!

اې د سیند د دواړو غاړو خلکو!

اې غیرتي نرانو!

په تاسو کوډې شوي

تاسو په ښو او بدو نه پوهیږئ

د یو کوډګر په چیغه

خپله بېوزلي خور په کاڼو ولئ

دغه کوډګر ستاسو د هرڅه دوښمنان دي،
ولې نه ویښیږئ؟

لږ څه راویښ شئ، ګورئ دا څه کوئ؟

زه یم راغلي، چي طلسم مات کړم

زه یم راغلي، چي دی ښځو ته رڼا راولم

او نارینه وو ته ویښتیا راولم

دغو تیارو ته روښانتیا راولم»

په لنډه توګه ویلی شم: د دویمي هوسی پیام دا دی چي په جهالت کي راګیر خلک له ډوبېدو وژغوري او د لوی‌کوډګر په دود (لوګي) ویده شوي خلک له درانه خوبه راویښ کړي. هغه څه چي بهرنیانو د خپلو موخو د ترلاسه کولو له‌پاره پر موږ باندي کړي؛ د هغو پر ضد مبارزه وکړو او ستونزو ته حللاري پیدا کړي. په دویمه هوسی کي دا پیام هم وړاندې شوی دی چي د دین په نامه تل غولول شوي یو، موږ باید راببدار شو او په حقایقو ځان پوه کړو.

دا منظومه (دویمه هوسی) د ښامار سبک په پیروی تخلیق شوې ده، توپیر یې دا دی چي په ځانځاني ښامار کي خج پر جفتو څپو باندي راځي او په دویمه هوسی کې پر طاق څپو باندې.

ټایپي تېروتنې:

ما ته په رالېږل شوي متن کې ځینې ټایپي تېروتنې هم ترسترګو شوې، ما د چاپېدونکي او یا پرلیکه کېدونکي متن د تصحیح په غرض په نښه کړې او بېرته مې لېوال صاحب ته ورولېږلې، هغه هم په ورین تندي د متن ټایپي تېروتنې اصلاح کړې.

زه د دویمې هوسۍ تخلیق د پښتو شعر پر ډېواله باندې د یوې نوې او زرینې خښتې اضافه کېدل ګڼم، د جهالت په خوب ویدو خلکو ته یې د ویښولو یوه چیغه بولم. د دې غنیمت اثر د تخلیق په پار لومړی ښاغلي لېوال ته او بیا د پښتو شعر ټولو مینهوالو ته مبارکي وایم.

د دویمې هوسۍ د ژرچاپېدو یا پرلیکه کېدو په هیله!

www.dawatmedia24.com